

Špička, Jiří (2014). *Petrarca v Provence. Údolí, město, hora* (370 s.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-4390-4.

Jan Slíva

Jiří Špička, přední znalec italské literatury, se osobností Franceska Petrarcku zabývá soustavně již mnoho let a získal si pozornost a uznání nejen u nás, ale i v zahraničí. Titul recenzované knihy napovídá, že tentokrát autor široké téma vymezil geograficky. Zaměřuje se v ní na vztah Petrarcku k Provence, tedy místu, které snad nejvíce utvářelo básníkuv život a zanechalo nerasmazatelné stopy v jeho díle. Trojice krajinných útvarů obsažených v podtitulu – údolí Vaucluse, město Avignon a hora Mont Ventoux – byly Petrarckovi nejen inspirací, ale, jak zaznívá v předmluvě, představují „strukturu jeho duše, sebeprojekci do krajiny a morální sémantizaci krajiny“ (s. 8).

Úvodní kapitola „Petrarca v Provence“ (s. 12–30) čtenáři stručně nastiňuje historické pozadí, Petrarckuv itinerář a básníkuv vztah k tomuto malebnému kraji, jež Jiří Špička sám navštívil. Každému z nich je v knize věnován jeden oddíl, členěný do menších kapitol. Publikace tak jako celek podává celistvý obraz o této významné etapě Petrarckova života.

Oproti jiným badatelům zabývajícím se touto tematikou se Jiří Špička neomezil pouze na Petrarckovy listy napsané přímo v údolí Vaucluse nebo mající nějakou souvislost s provenzálskými reáliemi, ale pracoval i s dalšími Petrarckovými spisy. V citacích sice korespondence (zejména sbírka *Familiars*) převládá, hojně jsou i odkazy na básnickou tvorbu (*Rerum vulgarium fragmenta*, dále jen *Fragmenty* – u nás známé pod titulem *Zpěvník*), ale nechybí ani ukázky z morálně-náboženských děl. Zařazeny jsou tak spisy latinské i italské, próza i verše, epika

i lyrika. Kratší úryvky nacházíme přímo ve výkladu, výběr reprezentativních textů pak uzavírá každý samostatný oddíl.

Jádro knihy představuje část věnovaná údolí Vaucluse (s. 32–230). Místo, kde Petrarca strávil osmnáct let svého života, sleduje Jiří Špička z několika pohledů. Předně zde básník nachází (či spíš vytváří) svůj vysněný *locus amoenus*. K této stěžejní topice se Jiří Špička několikrát vrací (s. 36–40, 53–57, 93–96), odkazuje na Petrarckovy vzory a pro srovnání přímo cituje z díla Horatia, Vergilia či Prudentia.

Kapitola s názvem „Otium a negotium“ (s. 68–78) nahlíží na Vaucluse v kontrapozici město – venkov, která se v Petrarckově díle objevuje opakovaně. Kromě dopisů a lyrické tvorby zde zaznívají i ukázky z Petrarckových spisů *Secretum meum* a *De vita solitaria*. Z literárně historického hlediska je nejzajímavější následující kapitola s titulem „Přírodní motivy“ (s. 78–103). Po shrnutí Petrarckova díla, které vzniklo přímo ve Vaucluse nebo je v něm vliv tohoto místa bezprostředně patrný, Jiří Špička čtenáři prezentuje výčet přírodních motivů objevujících se v Petrarckově korespondenci (s. 85–90). Tyto prvky následně kategorizuje a nakonec předkládá srovnání s lexikem klasických latinských autorů, o nichž víme, že je Petrarca znal (s. 97–101). V citacích dominuje Ovidius a Vergilius, Horatius je překvapivě zmíněn jen dvakrát. Lze však předpokládat, že se namnoze nejedná o vědomé Petrarckovy citace antických vzorů, nýbrž o *similia*. Obdobný seznam přírodních motivů najdeme v knize ještě jednou. Tentokrát však jde o výběr z básnické

sbírký Fragments, psané ve florentském dialektu (s. 156–157).

Z výkladu je patrné, že příroda hraje v Petrarckově literárním díle významnou roli, a to jak v latinských, tak italských spisech. Jiří Špička však poukazuje na jeden zásadní rozdíl. V latině se Petrarca projevuje jako učenec, jenž spokojeně tvoří v ústraní, daleko od zmatků Avignonu, a jako filozof či poustevník, vzdálen pošestilostí světa (kapitoly „Radostná samota“, s. 127–134, a „Vaucluse jako místo usebrání“, s. 134–139). Jakmile ale Petrarca píše v rodném jazyce, odhaluje své lyrické „já“ a bezprostředně sděluje své pocity. Láska (Laura) ho provází na každém kroku, je v krajině trvale přítomna (kapitola „Vaucluse jako místo pro lásku“, s. 139–170). Jedním dechem však Jiří Špička dodává, že v obou případech se jedná o Petrarkův umělecký konstrukt (s. 140).

Druhá, o poznání kratší část monografie se zaměřuje na vztah Petrarky k Avignonu (s. 232–279), jenž byl v době jeho prvního příchodu (r. 1319/1320) již deset let sídlem papeže. Přestože zde Petrarca nachází materiální i intelektuální zázemí, citací nejen básnickových dopisů Jiří Špička poukazuje na postupně se zhoršující Petrarkův vztah k tomuto místu a protichůdné představy, jež v něm Vaucluse a Avignon vyvolávají (s. 246).

V kapitole „Avignon jako přízrak“ (s. 253–266) jsou čtenáři prezentovány ukázky z Fragmentů a *Liber sine nomine*, v nichž expresivita a rétorický patos dosahují vrcholu. V tomto směru pokračuje i další kapitola „Avignonské obludy“ (s. 266–271), zmiňující možné Petrarckovy předlohy z antické i křesťanské literatury, a výmluvné jsou i nadpisy textů zařazených v závěru celého oddílu („Babylonské peklo“, „Velká nevěstka“, „Avignonský labyrint“, s. 271–279).

Poslední část knihy je věnována básnickovu slavnému výstupu na Mont Ventoux (s. 282–335). Zdolání bezmála dvoutisícového vrcholu je patrně vůbec „prvním realisticky podaným

záznamem o zlezení nějaké hory“ (s. 283) a Petrarca si díky němu vysloužil úsměvnou přezdívku „první alpinista“. Jiří Špička nejprve shrnuje okolnosti vzniku textu, sepsaného formou dopisu (s. 282–289). Často kladenou, avšak *de facto* nezodpověditelnou otázkou, zda list představuje velmi věrohodnou literární fikci nebo popisuje autentický zážitek, však nechává otevřenou.

Autor monografie se v kontextu dalšího Petrarkova díla, zejména dialogu *Secretum meum*, pokouší nastínit možnosti čtení tohoto textu a zařadit jej ke konkrétnímu literárnímu žánru. Probírá meze interpretace listu v rovině alegorické či moralistní a upozorňuje na jeho exemplární funkci (s. 306). Zvlášť může zaujmout kapitola „Na Kapitol se sv. Augustinem“ (s. 289–296), která porovnává význam výstupu na Mont Ventoux a básnickovy korunovace vavřínem na římském pahorku, a zejména ukazuje, jak významnou roli sehrává odkaz svatého Augustina v Petrarkových morálně sebezpytných dílech. Výklad pak zakončuje nový Špičkův překlad celého listu.

Jak již bylo řečeno výše, každou ze tří částí monografie uzavírá výběr Petrarkových textů. Sedm ukázek z Petrarkova latinského díla pochází z epistolárních sbírek (převládají však básně), další čtyři jsou převzaty z Fragmentů. Texty jsou otištěny v úplnosti, veršované skladby doplňuje i znění v originále. Přestože soupis příslušných edic nechybí v závěrečném seznamu literatury, není vždy zcela zřejmé (např. u sbírky *Familiares*), z které z nich je text převzat. Výjimečně najdeme v citovaném originále i chyby, např. nesprávný incipit *Vallis locus clausa* u básně s českým titulem „Láska k Údolí“ (s. 178).

Úryvky v Petrarkově rodném jazyce doprovází překlady Jaroslava Pokorného a Václava Renče, překlady z latiny jsou dílem Jiřího Špičky. V rytmičké nápodobě časoměrných veršů sice najdeme odchylky od standardních pravidel,

ty jsou však již dnes zcela běžné a tolerované. Dovolím si však korigovat následující: spojení *immane specus* označuje „hroznou“, nikoli „obrovskou“ (s. 137) či „ohromnou jeskyni“ (s. 138). Verš *nec non exiguo conducta cohors* je třeba interpretovat jako „oddíl najatý za nemalý žold“ a nikoli „oddíl nemálo početný“ (s. 189). Poněkud nejasný verš *Cirraque muta iugo iam pridem subsit hiberno*, přetlumočený slovy „a také Cirra již nějaký čas leží pod chladnou horou“ (s. 191), by byl snad srozumitelnější výkladem „ztichlá Cirra již dlouho vězí v poutech zimy“.

Špičkův překlad „Výstupu na Mont Ventoux“ (s. 316–335), vůbec nejdelsího souvislého Petrarkova textu zařazeného do publikace, je po překladu Antonína Rausche a Jana Janouška již třetím v pořadí.¹ Špičkova interpretace působí svěžím dojmem. Na některých místech je poněkud volnější, přesto zůstává věrná smyslu originálu. Ten nejvíc respektuje Rauschova verze, aniž by však na současného čtenáře působila příliš archaicky. Pro srovnání předkládám několik citací: *ductus cupiditate* – Rausch „veden toliko přáním“ (s. 19), Špička „z pouhé zvědavosti“ (s. 316); *mihi si tam prompta experientia montis illius esset* – Rausch „kdyby mi bylo snadné onu horu prozkoumat“ (s. 20), Špička „kdybych měl tu jejich horu nadosah“ (s. 317); spojení *voluntatum omnium morumque concordia* – Rausch „soulad všech přání a zvyků“ (s. 20), Špička „shoda v tom, jak kdo myslí a jedná“ (s. 318). Celkovou úroveň překladu Jana Janouška snižují některá neobratná vyjádření a několik mylných interpretací. Např.

spojení *famae crediderat* Janoušek překládá „svěřil potomstvu“ (s. 67), namísto „věřil pověsti“ (Rausch, s. 19) či „věřil všeobecnému přesvědčení“ (Špička, s. 317). *Penitus alta petere disposui* nebude znamenat „skoro jsem vzdal výstup nahoru“ (s. 70), nýbrž pravý opak „vydal jsem se vzhůru“, jak podobně uvádí Rausch i Špička. Na jiném místě Janouškem navržený překlad: „Tak je to: miluji, ale to, co nemiluji, miluji, co nenávidím, po tom toužím.“ (s. 74), nemusí být čtenáři zcela srozumitelný. Ve Špičkově podání věta zní: „Tak je to: miluji, ale to, co bych chtěl nemilovat, co toužím nenávidět.“ (s. 328). Za stylisticky nevhodné pak lze označit např. obraty „nařikání mířilo do našich vzdalujících se zad“ (s. 70) či „omluva opírající se o vysoké svědky“ (s. 73), jež Špička překládá „a další za námi volal i poté, co už jsme opět vyrazili“ (s. 320), respektive „omluva podpořená slavnými svědectvími“ (s. 327).

Jiří Špička antologii záměrně redukoval ve prospěch literárně kritické části. Komentáře k jednotlivým textům jsou opravdu vyčerpávající. Rovněž průběžné poznámky jsou důkladné. Rozšiřují nebo doplňují vlastní výklad a hojně odkazují k pramenům nebo sekundární literatuře. Pochvalu si zaslouží také grafické zpracování knihy. Čtenáře neméně potěší množství velkoformátových barevných fotografií, dokumentujících půvab Provence, jejichž autorem je z největší části Jiří Špička. V závěru je publikace opatřena přehledem zkratk, seznamem použitých pramenů (s uvedením českých překladů) a obsáhlou sekundární literaturou (s. 336–361). Nechybí ani soupis obrazových příloh a anglické *Summary*.

Závěrem lze tedy konstatovat, že Špičkova poslední petrarkovská monografie je dílem zdařilým. Autor prokázal nejen hlubokou erudici v celé problematice, ale také důvtip při zúžení a rozvržení tématu. Odborný výklad, podepřený bohatým pramenným materiálem, působí přívětivým dojmem, a tak lze doufat, že si kniha

1 První český překlad z pera Antonína Rausche je součástí výběru Petrarkovy korespondence. Dílo vzniklo při příležitosti šestistého výročí autorovy smrti: Rausch, A. (1974). *Listy malým i velkým* (pp. 19–30). Praha: Odeon. Podruhé tento Petrarkův list přeložil Jan Janoušek: Janoušek, J. (2014). *Výstup na Mont Ventoux* (pp. 67–80). Praha: Vyšehrad. Překlad doplnil úvodem a komentářem Jiří Špička, doslov opatřil Tomáš Nejšchleba. Téměř identický komentář zařadil Špička i do své monografie.

z úzkého kruhu nadšených petrarkologů najde cestu i k širšímu čtenářskému publiku, pokud její rozšíření neomezí skutečnost, že ji Univerzita Palackého v Olomouci vydala jako „neprodejnou publikaci“.

Mgr. Jan Slíva / jsliva@mail.muni.cz

Ústav klasických studií

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta

Arna Nováka 1, CZ-602 00 Brno